

Schloß Theater

Zámecká divadla rodiny Waldstein-Wartenbergů

Výstava vznikla za finanční podpory
Nadace barokního divadla
zámku Český Krumlov

Výstavu připravila Správa státního zámku Litomyšl
(Národní památkový ústav – Územní památková správa na Sychrově)
Koncepte a texty: Jiří Bláha
Grafická úprava: Michael Čtveráček
www.npu.cz

1
Kulisa zámeckého divadla v Litomyšli, autor Josef Platzter, 1797

2

Nejznámější z waldsteinských divadel je divadlo z roku 1797 na litomyšlském zámku

Zámecká divadla **rodiny Waldstein-Wartenbergů**

Soukromá zámecká divadla u nás začala vznikat v 17. století, nejprve jako odraz divadla u dvora a divadel řádových škol. Během 18. a 19. století se z divadla na zámcích stává soukromá kratochvíle, ze které se prvek reprezentace postupně vytrácí. Alespoň provizorní divadelní sál se stal běžnou součástí mnoha zámků podobně jako kaple, taneční sál nebo jízdárna.

Většina takových divadel později podlehla modernizacím, požárům nebo jen nezájmu poté, co se v nich přestalo hrát. O to cennější jsou proto ta divadla, která se nám zachovala dodnes. Shodou okolností hned několik takových divadel se dochovalo na zámcích, které patřily hraběcí rodině Waldstein-Wartenbergů.

Schloß Theater

4

K nejvýznamnějším sídlům rodiny patřil zámek v Mníchově Hradišti s divadlem z roku 1833

3

Hrabě Jiří Josef Waldstein-Wartenberg (1768–1825) nechal vybudovat divadlo na litomyšlském zámku

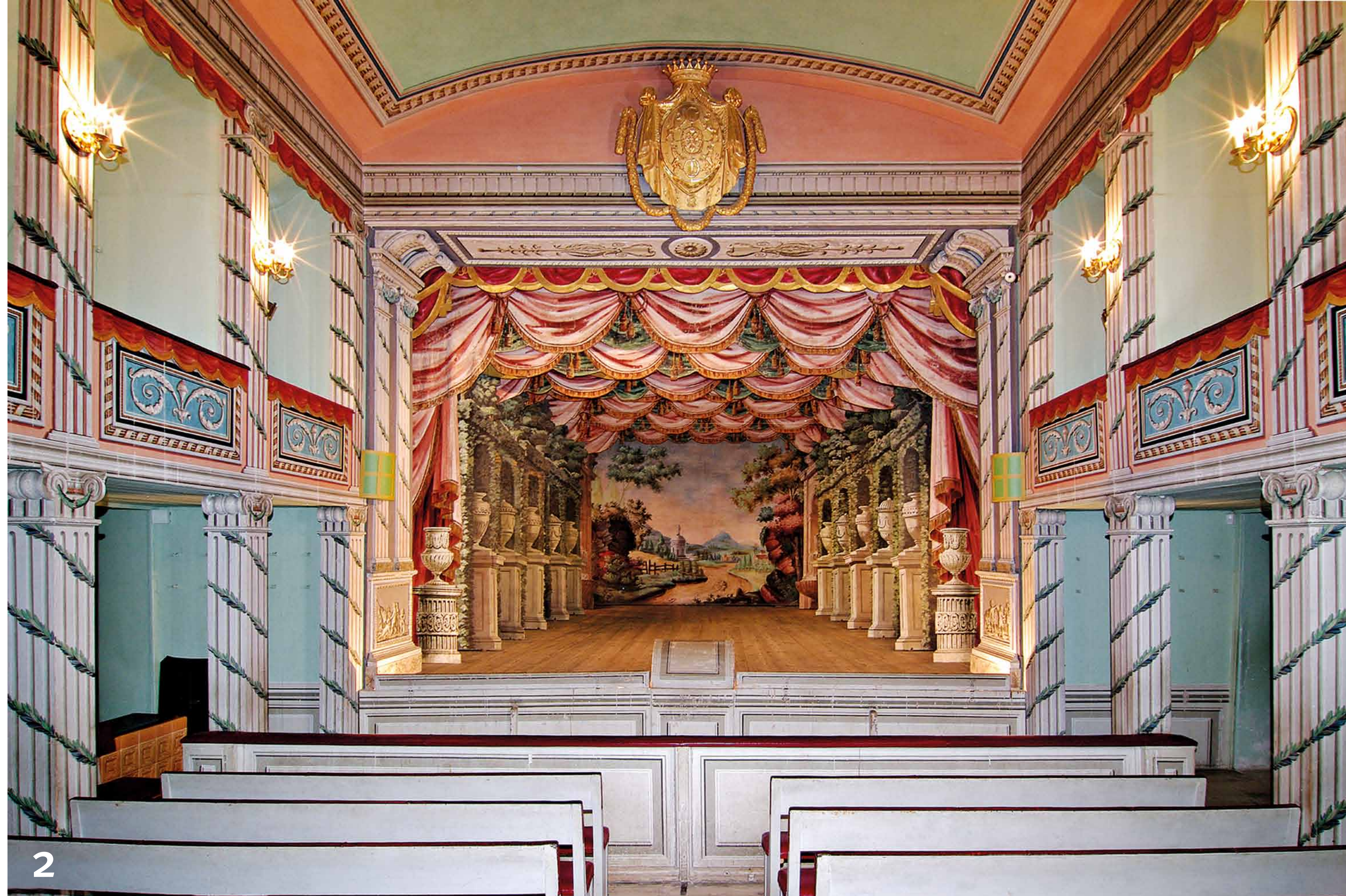
V roce 1758 získali Waldsteinové svolení rozšířit své jméno o přídomek z Wartenbergu a rozšířit svůj rodový erb

Fotografie:
Národní památkový ústav (1, 3, 4),
Veronika Skálová (2), Jiří Bláha (5)

1 Kulisa zámeckého divadla v Litomyšli, autor Josef Platzer, 1797

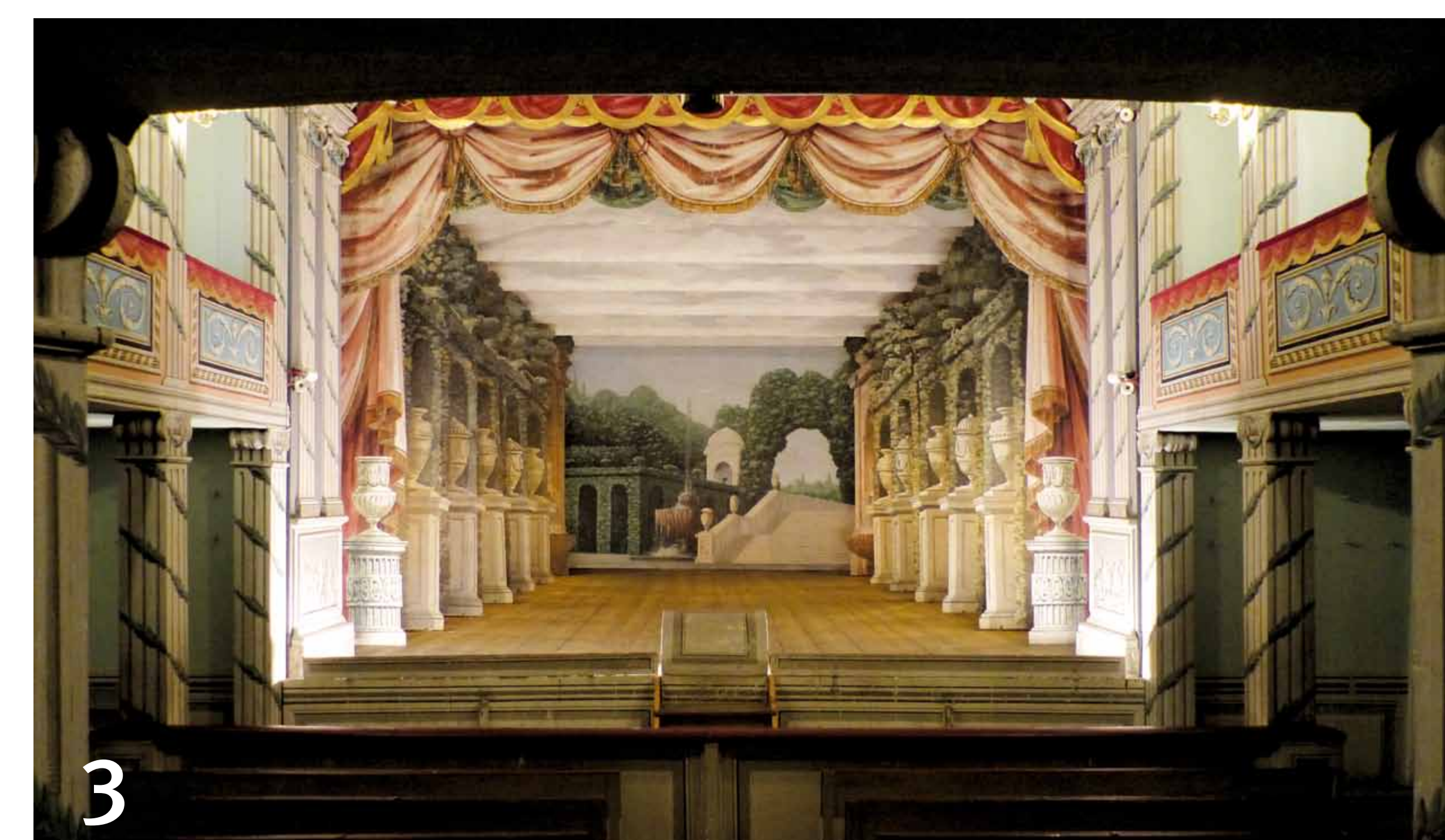
2 Celkový pohled do zámeckého divadla v Litomyšli

Zámecké divadlo v Litomyšli

Zámecké divadlo v Litomyšli je po divadle v Českém Krumlově (1766) druhým nejstarším divadlem s původním vybavením u nás. Kromě zdobeného hlediště s balkónem a lóžemi se zde zachovala kompletní jevištní technika (mašinérie) určená k výměně malovaných dekorací i součásti osvětlovacího systému. Významný je také početný soubor dekorací.

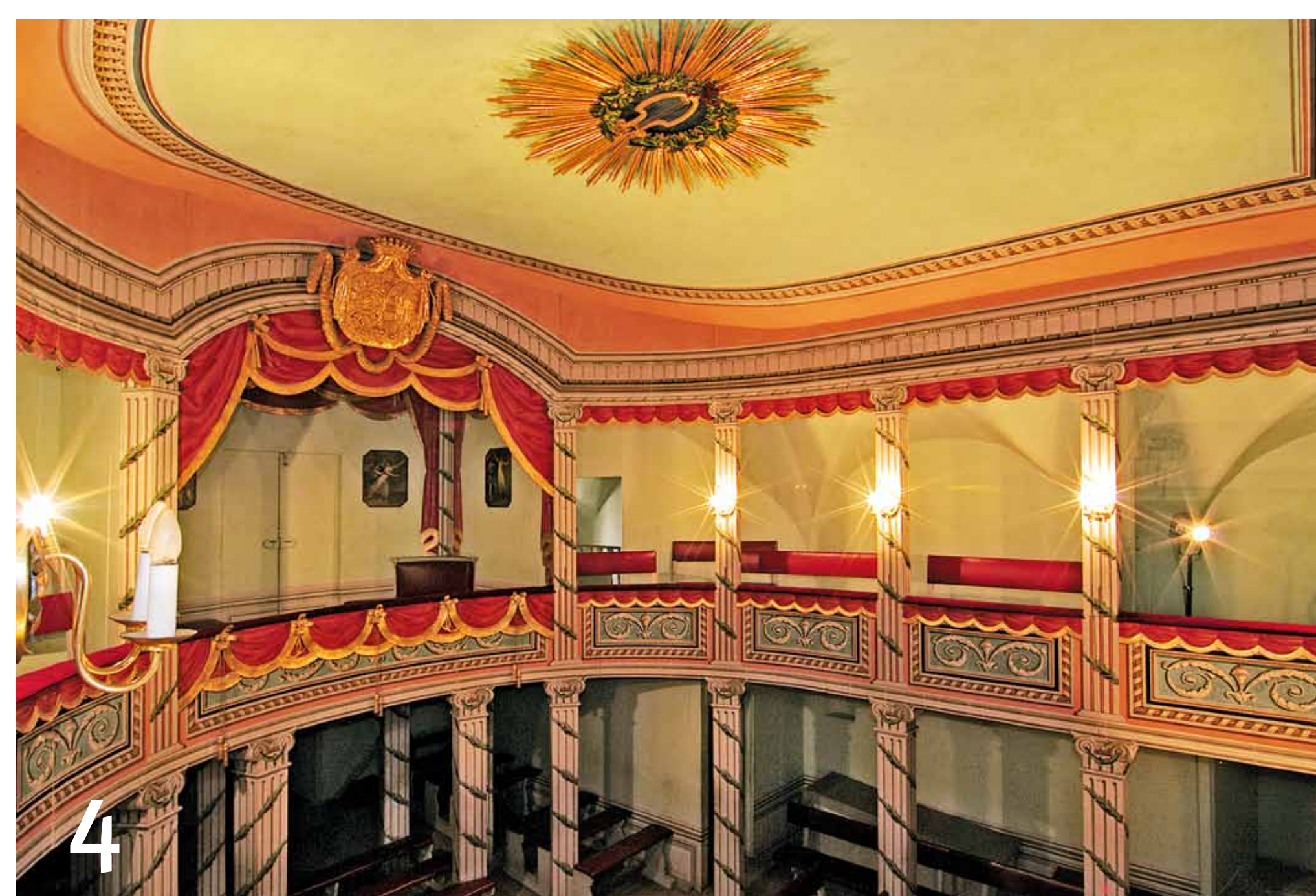
První divadlo, které nechal v roce 1767 stavět hrabě Jiří Kristián (1743–1791), vyhořelo ještě před dokončením. Dodnes dochované divadlo nechal v roce 1797 vybudovat hrabě Jiří Josef (1768–1825). On sám v něm také hrál, především v oblíbených konverzačních komediích – a s ním, kromě jeho příbuzných a přátel, také zámečtí úředníci a zaměstnanci. Divadlo bylo v provozu až do 40. let 19. století, později v něm občas vystupovali litomyšlští ochotníci.

www.zamek-litomysl.cz

3 V roce 2019 byla vytvořena rekonstrukce poškozeného prospektu Zahrady

Litomyšl Theater

4 Urození hosté sledovali představení z lóží v prvním patře

5 Jevištní mašinérie umožňovala rychlou výměnu jedné dekorace za druhou

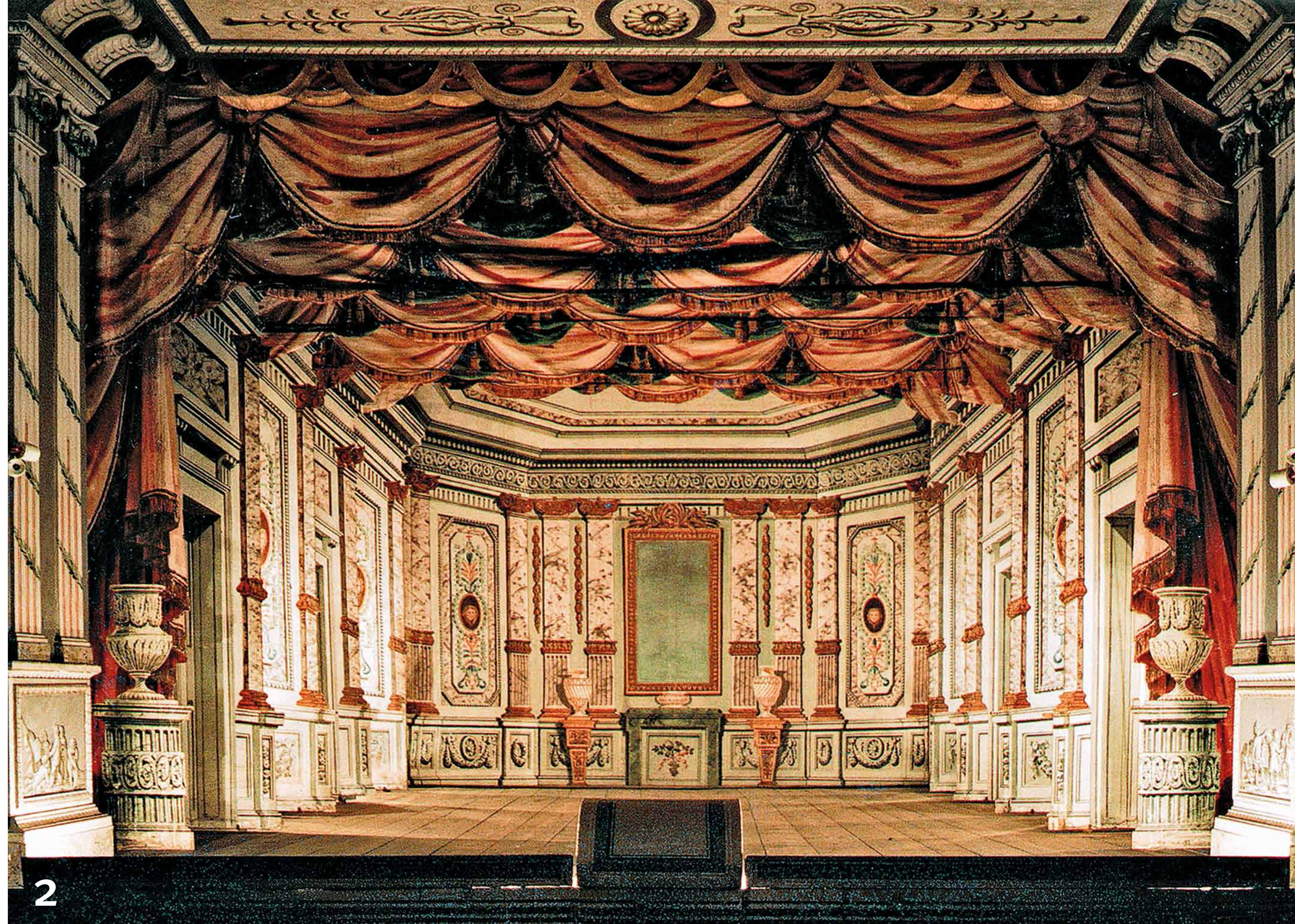
6 Další zařízení ovládalo jednoduché světelné efekty, jako např. spuštění přední rampy

Fotografie:

Národní památkový ústav (1), Ivan Ulrych (2, 4–6), Jiří Bláha (3)

Kulisa zámeckého divadla v Litomyšli, autor Josef Platzer, 1797

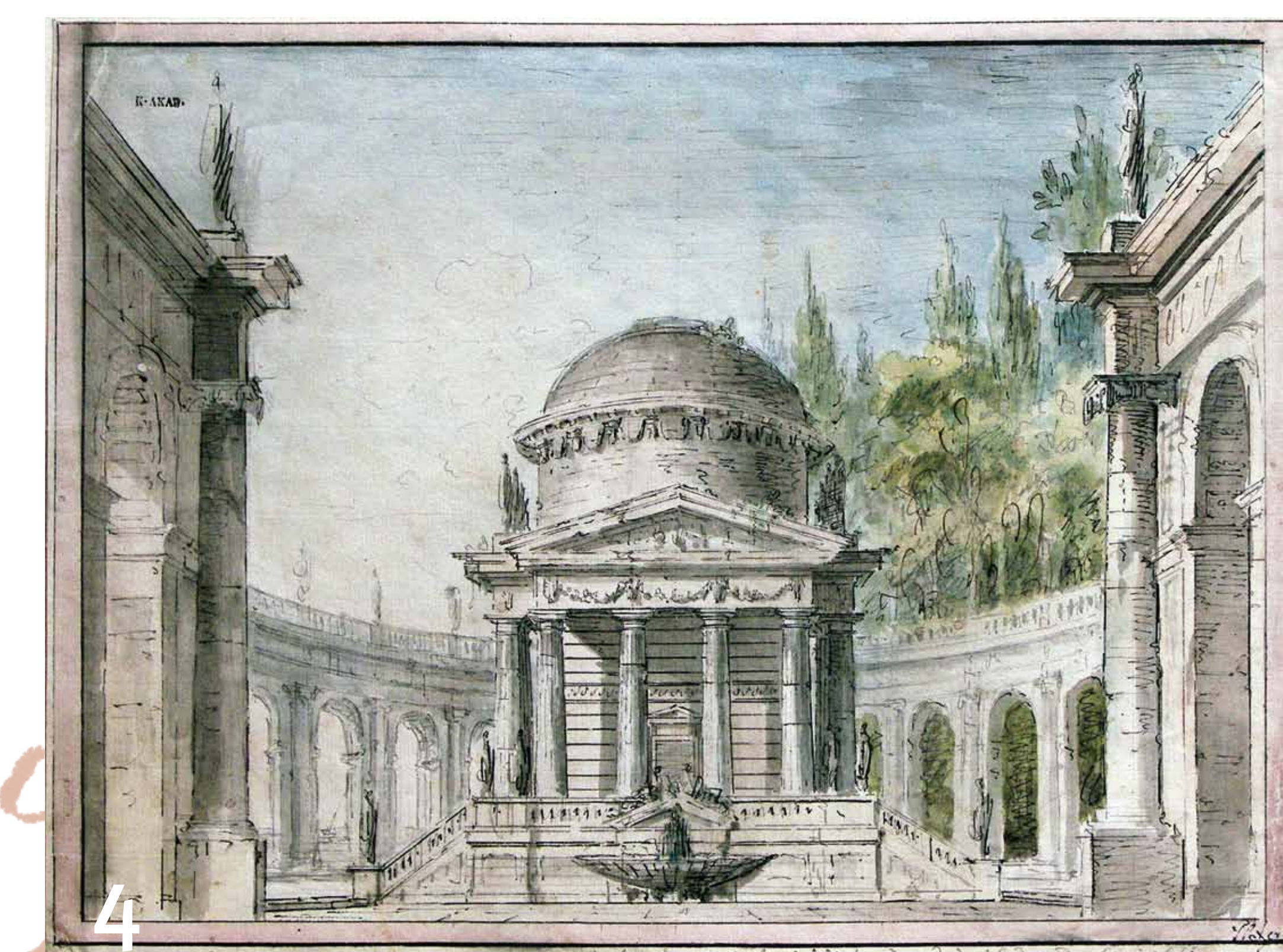
Pro oblíbené konverzační komedie byly nejdůležitější dekorace pokojů

Dekorace zámeckého divadla v Litomyšli a Josef Platzer

Významnou součástí vybavení litomyšlského divadla je soubor jevištních dekorací. Ve Vídni je namaloval císařský divadelní malíř Josef Platzer (1751–1806). Ten odstartoval svou kariéru souborem kulis pro Nostitzovo, pozdější Stavovské divadlo v Praze (1783) a v 90. letech 18. století maloval dekorace pro vídeňské dvorní divadlo (Burgtheater). Početný soubor kulis obsahuje téměř dvě desítky scén, které bylo možné menšími doplňky dále kombinovat a měnit. Pro některé z nich Platzer použil své starší návrhy, zachované ve vídeňské Akademii. Kromě sálů, pokojů a městských ulic zde najdeme i vězení nebo mořské pobřeží a dvě opony. Jevištní mašinérie umožňovala rychlou výměnu jedné scény za druhou přímo před zraky diváků, působivý dojem umocňovalo charakteristické tlumené osvětlení.

K souboru dekorací patřily i dvě opony s architektonickými motivy

Pro většinu litomyšlských dekorací najdeme předlohy mezi Platzerovými kresbami

Interiéry zdobí množství iluzivně namalovaných předmětů i světlo z namalovaných oken

Interiéry žalářů patřily k Platzerovým oblíbeným, i když v Litomyšli nejspíš nenašly velké uplatnění

Mezi exteriéry najdeme i dvě varianty městské ulice

Fotografie:

Národní památkový ústav (1, 5–7), Petr Svojanovský (2), pohlednice ze sbírky autora (Čestmír Šíla, 3), Kupferstichkabinett der Akademie der bildenden Künste Wien (4)

Kulisa zámeckého divadla v Litomyšli, autor Josef Platzer, 1797

Jeviště zámeckého divadla, vpředu s ohrazeným prostorem pro muzikanty

Zámecké divadlo v Mníchově Hradišti

Na zámku v Mníchově Hradišti nechal zřídit první divadlo už hrabě Johann Vincenc Ferrerius (1731–1797) v 80. letech 18. století. Dodnes zachované divadlo vzniklo za hraběte Kristiána Vincence Arnošta (1794–1858) v roce 1833 – při příležitosti schůzky tří panovníků Svaté aliance – rakouského císaře, ruského cara a pruského korunního prince. Hraběcí rodina zde hrála i později, ale od poloviny 19. století už divadlo zřejmě nebylo používáno.

Divadlo, vybudované zřejmě dílnami pražského Stavovského divadla, se zachovalo včetně většiny svého vybavení. Do bývalého tanečního sálu byl vestavěn balkón v hledišti a konstrukce jeviště. Na něm najdeme jednoduchou mašinerii k výměně dekorací, téměř kompletní soubor kulís i součásti původního osvětlení – argandové lampy. V expozici u divadla je vystavena i část bohatého souboru divadelních kostýmů a rekvizit.

www.zamek-mnichovohradiste.cz

Pohled z jeviště na balkón v hledišti

Část pozoruhodné sbírky kostýmů je vystavena v divadelní šatně

V zámeckých depozitářích najdeme i množství divadelních rekvizit

Jednoduché technické zařízení umožňovalo např. zastínit osvětlovací rampu

Fotografie:

Národní památkový ústav (1), Lubomír Stiburek (2, 3, 5, 6), David Brunner (4)

1 Kulisa zámeckého divadla v Litomyšli, autor Josef Platzer, 1797

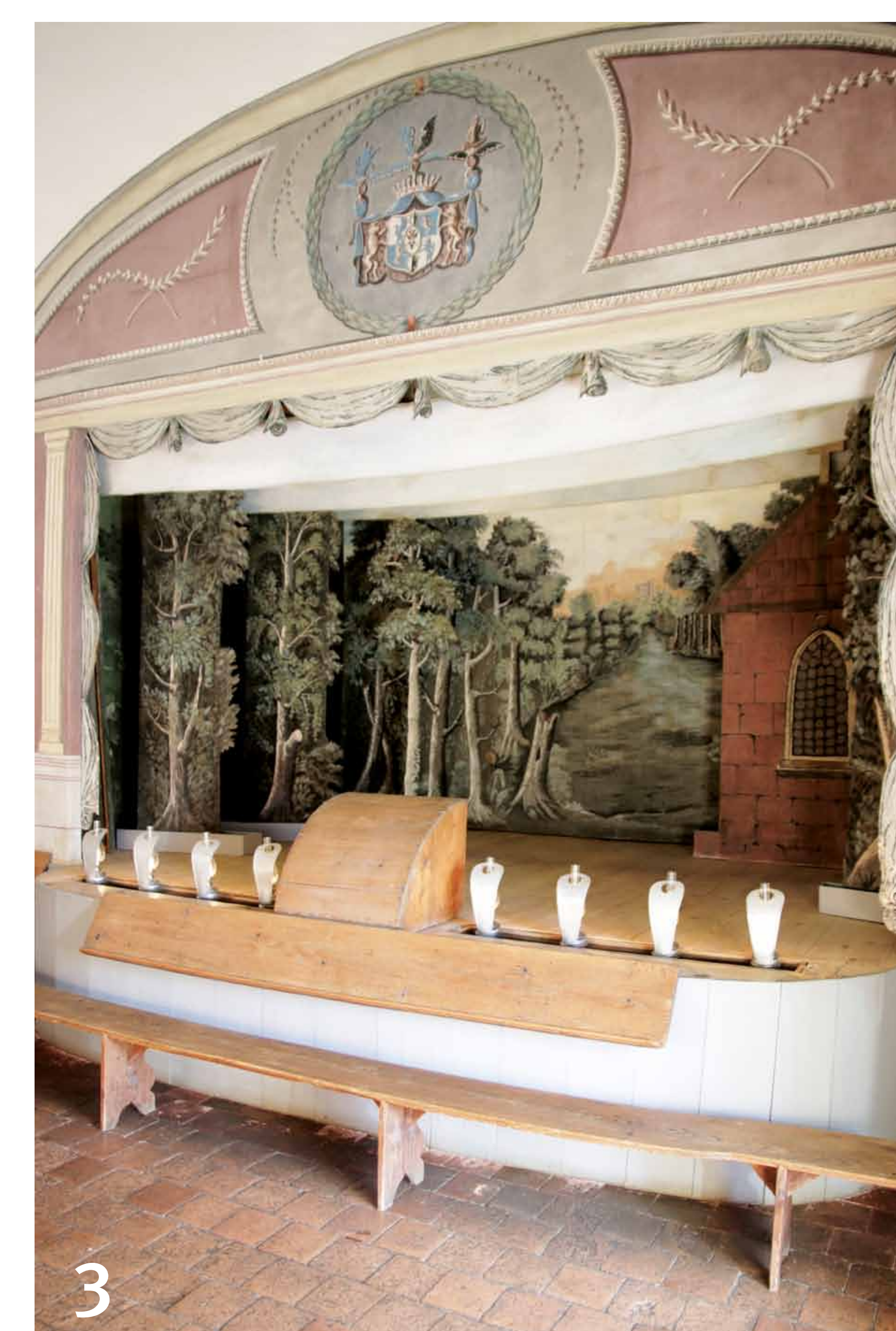
2 Zámecké divadlo se nachází v předním traktu loveckého zámku

Zámecké divadlo na Kozlu

Lovecký zámek Kozel na panství Štáhlavy z let 1784–1789 Waldsteinové vlastnili od roku 1816. Malé rodinné divadlo nechal v bývalé stáji v roce 1830 zařídit hrabě Kristián Vincenc Arnošt (1794–1858) – stavebník pozdějšího divadla v Mnichově Hradišti. O provozu divadla na Kozlu nevíme téměř nic, nejspíš se zde v 19. století odehrávaly především rodinné slavnosti, besídky nebo dětská představení. V miniaturním hledišti stojí jen jedna dvojitá lavice a pult pro hudebníky. Na jevišti se zachovala část dekorací – např. scéna lesa s pohledem na nedaleký hrad Radyně – a za kulisami zajímavé fragmenty původního osvětlovacího systému.

www.zamek-kozel.cz

Štáhlavský Theater

3 Na jevišti je umístěna jediná kompletně zachovaná dekorace lesa

4 Miniaturní hlediště zdobí portréty stavebníků zámku

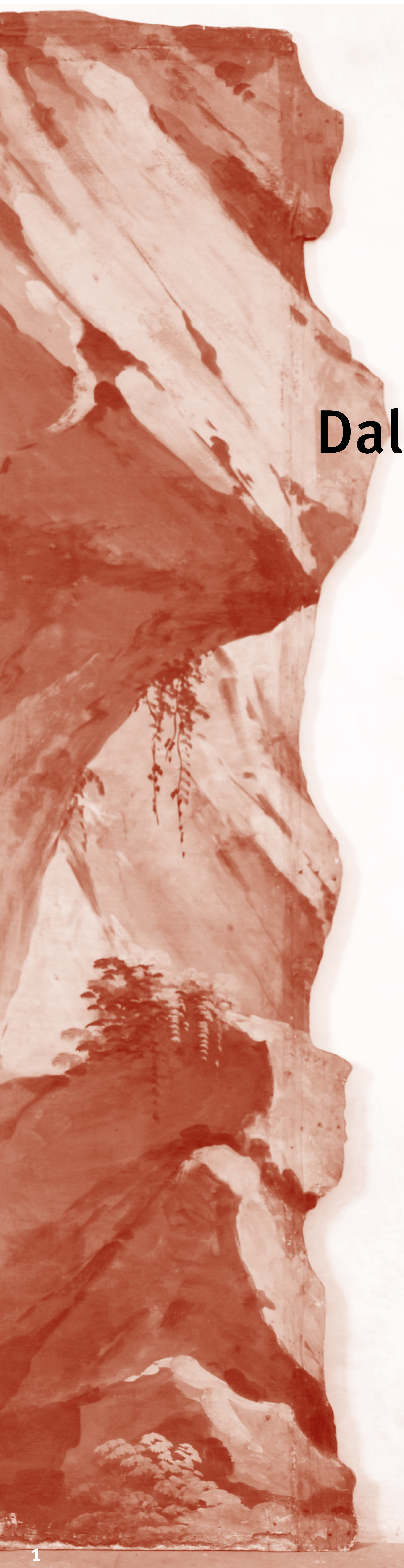

5 Jeviště skrývá řadu pozoruhodných technických detailů

6 Také zdejší jeviště osvětlovala rampa po stranách nápovědní budky

Fotografie:
Národní památkový ústav (1), Jiří Bláha (2–6)

Další divadla

na waldsteinských sídlech

Schloß Theater

O divadle na dalších waldsteinských zámcích toho víme jen málo. K občasnému provozování rodinných představení nebo slavností nebylo vybavené divadlo podmínkou, často stačilo drobně upravit některou ze zámeckých místností. Tam, kde divadlo nehrála sama šlechta, vystupovaly kočovné divadelní společnosti, nebo místní ochotníci.

Doksy

Ani v Doksech nemáme o divadle mnoho zpráv. Víme jen, že se zde v 19. století provozovalo několik komedií v rodinném kruhu

www.zamekdoksy.cz

Sychrov? (Valdštejnský palác v Praze?)

Na zámku Sychrov, který v 18. století patřil Waldstein-Wartenbergům, se zachovala opona s vyobrazením průčelí Valdštejnského paláce v Praze. O tom kde a kdy byla opona používána však zatím nevíme nic

www.zamek-sychrov.cz

Duchcov

V Duchcově se divadlo hrálo především v době, kdy zde žil Giacomo Casanova (1725–1798), i v prvních letech 19. století. Z divadla, podrobně popsaného v inventáři z roku 1808, se nic nezachovalo

www.zamek-duchcov.cz

Třebíč

O zámeckém divadle na seniorátním panství Třebíč máme jen jednu informaci – účet o jeho stavbě z roku 1792. O provozu, ani o přesném umístění divadla nevíme nic

www.zamek-trebic.cz